

ГЛУХІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА

Навчально-науковий інститут педагогіки і психології,
кафедра теорії і методики початкової освіти

СИЛАБУС

навчальної дисципліни

Методика навчання природничої освітньої галузі

Код дисципліни	ОК 16
Освітній ступінь	Перший (бакалаврський) ступінь вищої освіти
Статус дисципліни	<u>Обов'язкова</u> / вибіркова (дисципліни вільного вибору здобувача)
Галузь знань	01 Освіта /Педагогіка
Спеціальність	013 Початкова освіта
Освітня програма	Початкова освіта та інформатика. Початкова освіта та мова і література (англійська). Початкова освіта та музичне мистецтво.
Обсяг дисципліни	4 кредитів ECTS (120 академічних годин, 58 аудиторних)
Види аудиторних занять	Лекційні, практичні і лабораторні заняття
Мова викладання	Українська
Форми навчання	Очна, заочна, дистанційна, змішана
Форми контролю	Екзамен

Інформація про викладача

Викладач (ПІБ, науковий ступінь, учене звання, посада)	Мозуль Ірина Вікторівна, старший викладач кафедри теорії і методики початкової освіти, кандидат педагогічних наук
Контактний телефон	+38(096)970-54-85
E-mail:	mozul@gnpu.edu.ua mozul.dubok@gmail.com
Профіль викладача	https://scholar.google.com.ua/citations?hl=ru&user=OotCLKMAAAAJ
Консультації	Щочетверга, 15.00-16.00 год ауд. № 105, 1 корпус; за умови дистанційного навчання – у той же час на платформах Zoom або Google Meet

Пояснювальна записка

Метою вивчення навчальної дисципліни «Методика навчання природничої освітньої галузі» є формування предметно-методичної компетентності майбутнього вчителя Нової української школи щодо реалізації Державного стандарту початкової освіти в контексті навчання природничої освітньої галузі; підготовка майбутнього вчителя початкової школи до реалізації завдань природничої, , математичної, інформатичної, технологічної, соціальної та здоров'язбережувальної, мовно-літературної освітньої галузі Державного стандарту початкової освіти в контексті вивчення природничої освітньої галузі; забезпечення майбутнього вчителя початкової школи уміннями, знаннями формувати в молодших школярів природничої, соціальної та здоров'язбережувальної, компетентностей, розроблення на цій основі підходів до формування професійної компетентності майбутніх вчителів; підготовка майбутніх вчителів до ознайомлення молодших школярів з навколишнім середовищем, вивченням природничої освітньої галузі в руслі інноваційних, реформаційних процесів, концепції Нової української школи, що відбуваються в освіті та в початковій школі зокрема, формування професійної компетенції в галузі екологічного виховання.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є: теоретична і практична підготовка студентів ступеня вищої освіти «бакалавр» до викладання в початковій школі природничої освітньої галузі з урахуванням ідей Нової української школи.

Завдання:

- створення умов для повноцінної реалізації та самореалізації потенційних професійних можливостей студента;
- оволодіння дидактико-методологічними знаннями з навчальної дисципліни;
- усвідомлення практичної значущості теоретичних знань для творчої педагогічної діяльності вчителя;
- застосовувати технології пошуку, аналізу та систематизації інформаційних джерел, навички критичного мислення, стратегії набуття додаткових знань і вмінь;
- формування особистісних якостей, необхідних для творчої діяльності, творчого саморозвитку;
- організовувати власний процес навчання, обирати і застосовувати ефективні стратегії самостійного здобуття знань.

Навчальна дисципліна сприятиме формуванню в бакалаврів спеціальності 013 Початкова освіта таких компетентностей і програмних результатів навчання, передбачених відповідними нормативними документами:

Преріквізити: ОК вивчається в 4 семестрі, після вивчення ОК 3 «Основи безпеки життєдіяльності та здоров'я людини», ОК 6 «Основи природознавства з екологією», ОК 9.2 «Теорія і практика навчання і виховання з основами школознавства», ОК 13.2 «Психологія вікова й педагогічна».

Постреквізити: ОК 29 Курсова робота з фахових методик початкової освіти, ОК 32 «Безвідривна (методична) практика», ОК 33 «Навчально-виховна в ДЗОВ», ОК 34 «Навчально-залікова практика».

Загальні компетентності (ЗК)

Навчальна дисципліна сприятиме формуванню в бакалаврів спеціальності 013 Початкова освіта таких компетентностей і програмних результатів навчання, передбачених відповідними нормативними документами:

ЗК-1. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК-2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

Фахові компетентності (ФК)

ФК 3. Здатність до інтеграції та реалізації предметних знань як основи змісту освітньої галузі Державного стандарту початкової освіти: мовно-літературної, математичної, природничої, технологічної, інформатичної, соціальної і здоров'язбережувальної, громадянської та історичної, мистецької, фізкультурної.

ФК 7. Здатність до моделювання змісту відповідно до очікуваних результатів навчання, добору оптимальних форм, методів, технологій та засобів формування ключових і предметних компетентностей молодших школярів у процесі вивчення освітньої галузі Державного стандарту початкової освіти: мовно-літературної, математичної, природничої, технологічної, інформатичної, соціальної і здоров'язбережувальної, громадянської та історичної, мистецької, фізкультурної.

Формування компетентностей в межах дисципліни співвіднесено з трудовими функціями професійних стандартів вчителя, а саме:

Трудова функція А. Навчання здобувачів освіти предметів (інтегрованих курсів).

А1. Мовно-комунікативна компетентність: «А1.2.У2. Використовувати в освітньому процесі мовний, мовленнєвий і культурний досвід здобувачів освіти, які належать до корінних народів або національних меншин України»; «А1.4. Здатність формувати й розвивати мовно-комунікативні вміння й навички здобувачів освіти».

А2. Предметно-методична компетентність: «А2.1. Здатність моделювати зміст освіти відповідно до обов'язкових результатів навчання здобувачів освіти, визначених державними стандартами освіти»; «А2.2. Здатність формувати і розвивати в здобувачів освіти ключові компетентності і наскрізні вміння, визначені державними стандартами освіти»; «А2.3. Здатність здійснювати інтегроване навчання здобувачів освіти»; «А2.4. Здатність добирати і використовувати сучасні й ефективні методики і технології навчання, виховання й розвитку здобувачів освіти»; «А2.5. Здатність формувати ціннісні ставлення в здобувачів освіти».

Трудова функція Б. Партнерська взаємодія з учасниками освітнього процесу.

Б.1.3. Здатність формувати мотивацію здобувачів освіти й організовувати їхню пізнавальну діяльність

Трудова функція В. Участь в організації безпечного та здорового освітнього середовища.

В2. Здоров'язбережувальна компетентність: «В2.1. Здатність організовувати безпечне освітнє середовище, використовувати здоров'язбережувальні технології під час освітнього процесу»; «В2.3. Здатність формувати в здобувачів освіти культуру здорового й безпечного способу життя».

Трудова функція Г. Проведення освітнього процесу.

Г1. Прогностична компетентність: «Г1.1. Здатність прогнозувати результати освітнього процесу»; «Г1.2. Здатність планувати освітній процес».

Г2. Організаційна компетентність: «Г2.1. Здатність організовувати процес навчання, виховання й розвитку здобувачів освіти»; «Г2.2. Здатність організовувати різні види й форми навчальної та пізнавальної діяльності здобувачів освіти»; «Г2.3. Здатність організовувати осередки навчання, виховання й розвитку здобувачів освіти».

Г3. Оцінювально-аналітична компетентність: «Г3.1. Здатність здійснювати оцінювання результатів навчання здобувачів освіти»; «Г3.2. Здатність аналізувати результати навчання здобувачів освіти»; «Г3.3. Здатність формувати спроможність у здобувачів освіти до самооцінювання і взаємооцінювання результатів навчання».

Трудова функція Д. Безперервний професійний розвиток.

Д1. Здатність до навчання впродовж життя: «Д1.3. Здатність до інноваційної діяльності».

Програмні результати (ПРН)

ПРН-5. Організовувати освітній процес із використанням цифрових технологій та технологій дистанційного навчання молодших школярів, розвивати в учнів навички безпечного використання цифрових технологій та сервісів.

ПРН-6. Інтегрувати та використовувати академічні предметні знання як основу змісту освітніх галузей Державного стандарту початкової освіти (мовнолітературної, математичної, природничої, технологічної, інформатичної, соціальної і здоров'язбережувальної, громадянської та історичної, мистецької, фізкультурної) та трансформувати їх у різні форми.

ПРН-9. Планувати та організовувати освітній процес у початковій школі, позаурочні й позашкільні заняття та заходи, використовуючи різні організаційні форми навчання та типи занять, із дотриманням принципу науковості та вимог нормативних документів початкової школи.

ПРН-12. Застосовувати методи та прийоми навчання, інновації, міжпредметні зв'язки та інтегрувати зміст різних освітньої галузі в стандартних і нестандартних ситуаціях професійної діяльності в початковій школі, оцінювати результативність їх застосування.

ПРН-13. Організовувати освітній простір з дотриманням принципів універсального дизайну, безпечно проєктувати навчальні осередки у класі спільно з молодшими школярами з урахуванням їхніх вікових особливостей, інтересів і потреб, забезпечувати дотримання вимог безпеки життєдіяльності, санітарії та гігієни, створювати психологічно комфортні умови освітнього процесу.

ПРН-14. Забезпечувати індивідуальний і диференційований розвиток здобувачів початкової освіти з особливими освітніми потребами відповідно до їхніх можливостей.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Методологічні засади навчальної дисципліни «Методика навчання природничої освітньої галузі»
2. Організаційно-методичні аспекти природничої освітньої галузі в початковій школі.
3. Особливості методики навчання природничої освітньої галузі в межах курсу «Я досліджую світ» у початковій школі

Методи, методики та технології: словесні (розповідь, бесіда, пояснення, лекція, обговорення, дискусія), наочні методи (ілюстрування, демонстрація, спостереження), проблемно-пошукові, дослідницькі, творчі методи; інформаційно-комунікаційні технології, інтерактивні технології.

Опрацювання курсу «Методика навчання природничої освітньої галузі» у системі підготовки вчителя початкових класів передбачає різні види діяльності студентів: аудиторну роботу (лекції, практичні і лабораторні заняття), самостійну роботу, виконання індивідуальних навчально-дослідних завдань.

Основні поняття: методика навчання природничої освітньої галузі, її мета і завдання, інтеграція, інтегрований курс, компетентнісний підхід, ключові компетентності, предметні компетентності, освітня галузь, природнича освітня галузь, міжпредметні зв'язки, форма навчання, урок природничої освітньої галузі, екскурсія, гра, спостереження, дослідницька діяльність, навчальний проєкт, експеримент, методи навчання, словесні методи, наочні методи, практичні методи, інтерактивні методи, проєктні технології, STEM-освіта, засоби навчання, підручник, дидактичні матеріали, гербарій, колекція, опудало, вологі препарати, карта, глобус, план місцевості, масштаб, умовні позначки, краєзнавчий куточок, куточок живої природи, пришкільна навчально-дослідна ділянка, географічний майданчик, фенологічні спостереження, календар погоди, гномон, нефоскоп, компас, цифрові ресурси, педагогічна технологія, індивідуалізація навчання, ігрова діяльність, рефлексія, освітнє середовище, емоційне благополуччя, цінності сталого розвитку, екологічна грамотність, уміння вчитися, критичне мислення, соціальна взаємодія, життєві навички, формувальне оцінювання, спостереження за учнями, портфоліо учня.

Міждисциплінарні зв'язки. У курсі «Методика навчання природничої освітньої галузі» інтегрується: - психолого-педагогічний зміст дисциплін фахового (професійно-практичного) циклу, на основі якого побудовано методичну систему управління цілісним процесом навчання, а саме: «Педагогіка» «Психологія», «Методика виховної роботи», «Методика навчання мовно-літературної освітньої галузі», «Методика навчання літературного читання», «Методика навчання математичної освітньої галузі», «Методика навчання інформатичної освітньої галузі», «Методика навчання технологічної освітньої галузі», педагогічна практика - власне зміст пропедевтичних дисциплін циклу загальної підготовки, що у своїй єдності повинні забезпечити формування загальної наукової цілісної картини світу, місця в ньому людини в молодших школярів, емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього світу та зв'язок з довкіллям: «Історія та культура України», «Безпека життєдіяльності», «Математика», «Нові інформаційні технології», «Основи природознавства з екологією»; «Філософія». Такий підхід зумовлюється важливою вимогою сучасної освіти – її гуманізацією і демократизацією.

Індивідуальні завдання: проходження відкритих онлайн-курсів платформ (Prometheus, VUMonline, EdEra, Coursera, edX, FutureLearn тощо) з питань формування компетентності в природничих науках, сталого розвитку / громадянської відповідальності / здоров'я і безпеки / підприємливості та фінансової грамотності (з обов'язковим отриманням сертифікату про проходження курсу).

Політика курсу

Академічна доброчесність. Представлені результати освітньої діяльності мають бути результатом власних творчих пошуків, отриманих у ході навчальної та науково-дослідної роботи.

Зміст дисципліни передбачає проведення лекційних, практичних і лабораторних занять, організацію самостійної (індивідуальної) роботи студентів. Самостійна робота студентів (вивчення літератури, виконання практичних завдань, написання рефератів та ін.) спрямована на поглиблене вивчення програмового матеріалу. Контроль за самостійною роботою здійснюється в усіх формах аудиторних занять та в процесі індивідуальної роботи зі студентами.

Освітній процес передбачає *комбінування теоретичної та практичної підготовки.* Теоретичну частину спрямовано на перевірку рівня оволодіння темами, що опрацьовуються самостійно (індивідуально), та передбачає наукові бесіди, повідомлення, консультації, огляди на засадах студентоцентрованого підходу. Такі види занять можуть проходити в аудиторії, онлайн (Zoom, Google Meet), офлайн із використанням презентацій, у т.ч. у терміни, передбачені для консультацій викладача. *Практичний блок* містить завдання практичних і лабораторних занять, виконання яких формує професійні вміння, навички та здатності.

Відвідування занять. Відвідування лекційних занять є добровільним вибором здобувача. Результати виконання практичних занять мають бути представлені викладачу на перевірку відповідно до розкладу занять особисто під час занять, або в режимі on-line, але не пізніше, ніж до наступного практичного заняття.

Організаційні питання: з огляду на внесення Глухівської територіальної громади до переліку територіальних громад, які розташовані в районі проведення воєнних (бойових) дій, проведення лекційних, практичних занять здійснюватиметься за допомогою сервісів Zoom (платформа для проведення відеоконференцій, онлайнзанять, онлайнконсультацій (<https://zoom.us/>), Google (meet.google.com) із відображенням покликань в ел. розкладі;

- в асинхронному режимі – у Google Classroom.

Для студентів, які не мають змоги систематично виходити на зв'язок, буде забезпечено освітню комунікацію через Viber, Telegram, WhatsApp:

Мозуль Ірина Вікторівна, моб. т. +38(096)970-54-85,

ел. пошта mozul@gnpu.edu.ua mozul.dubok@gmail.com

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»

<i>Характеристика дисципліни</i>	<i>Напрямок підготовки, спеціальність, освітній ступінь</i>	<i>Академічний календар, види занять</i>
Кількість: Кредитів ECTS: 4 Модулів: Змістових модулів: 3 Загальний обсяг дисципліни: 120 год. Аудиторних годин на тиждень:	Спеціальність: 013 Початкова освіта Освітній ступінь – бакалавр	Статус дисципліни: Нормативна навчальна дисципліна циклу професійної підготовки Курс: II д.ф., з.ф. Семестр: 4 д.ф., з.ф. Всього годин: 120 год. Лекції: 30 год. (д.ф.) 6 год. (з.ф.) Практичні: 28 год. (д.ф.) 6 год. (з.ф.) Лабораторні: - Самостійна робота: 62 год. (д.ф.) 108 год. (з.ф.) Індивідуальна робота: Вид підсумкового контролю: екзамен

ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ ПРИРОДНИЧОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Тема 1. Методика навчання природничої освітньої галузі як педагогічна наука у закладі вищої освіти.

Тема 2. Особливості змісту природничої освітньої галузі у початковій школі, принципи її побудови. Аналіз нормативних документів.

Тема 3. Особливості навчання природничої освітньої галузі у 1-4 класах. Інтеграція природничої освітньої галузі з іншими навчальними дисциплінами початкової школи. Підручник як основний засіб навчання.

Тема 4. Розвиток пізнавальних здібностей молодших школярів у процесі опанування природничою освітньою галуззю.

Тема 5. Методика формування уявлень і понять на уроках природничої освітньої галузі у початкових класах.

Змістовий модуль 2. МЕТОДИ ТА ЗАСОБИ НАВЧАННЯ ПРИРОДНИЧОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Тема 6. Словесні методи навчання природничої освітньої галузі в початкових класах.

Тема 7. Методика використання наочних методів та засобів навчання на уроках з природничої освітньої галузі.

Тема 8. Методика організації фенологічних спостережень у 1–4 класах.

Тема 9. Досліди з природничої освітньої галузі на уроках в 1–4 класах.

Тема 10. Методика використання натуральних наочних посібників (гербарії, колекції, опудала, вологі препарати, живі об'єкти) в процесі вивчення природничої освітньої галузі молодшими школярами.

Тема 11. Методика використання карт та глобусу в процесі опанування молодшими школярами природничою освітньою галуззю.

Тема 12. Матеріальна база навчання природничої освітньої галузі (краєзнавчий куточок, живий куточок, пришкільна навчально-дослідна ділянка, географічний майданчик).

Змістовий модуль 3. ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ ПРИРОДНИЧОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Тема 13. Урок – основна форма організації навчання природничої освітньої галузі у 1-4 класах.

Тема 14. Методика організації домашньої, позаурочної та позакласної роботи з природничої освітньої галузі в початковій школі.

Тема 15. Методика проведення практичних і лабораторних робіт з природничої, освітньої галузі.

Тема 16. Методика проведення екскурсій з природничої освітньої галузі у початкових класах.

Тема 17. Контроль і оцінювання навчальних досягнень молодших школярів з природничої освітньої галузі у 1-4 класах.

Тема 18. Використання різноманітних педагогічних технологій у навчанні природничої освітньої галузі у початкових класах.

Тема 19. Виховна робота з учнями з природничої освітньої галузі у початкових класах.

Питання до семестрового екзамену
з «Методики навчання природничої освітньої галузі»
для студентів бакалаврату ННІ ПП

1. Мета, цілі і завдання природничої, громадянської, історичної освітньої галузі у початковій школі.
2. Загальнодидактичні і специфічні принципи структурування матеріалу програм і підручників з природничої освітньої галузі .
3. Розвиток пізнавальних здібностей молодших школярів у процесі вивчення природничої освітньої галузі : спостережливості, уваги, логічного і образного мислення, пам'яті, уяви, фантазії, пізнавального інтересу.
4. Розвиток загальнопізнавальних умінь здобувачів початкової освіти у процесі навчання природничої освітньої галузі (виділяти істотне, порівнювати, узагальнювати, встановлювати зв'язки і залежності, різнобічно розглядати предмет).
5. Методика формування природничих і суспільствознавчих уявлень і понять у здобувачів початкової освіти.
6. Методи та методичні прийоми навчання «Я досліджую світ» у початковій школі, їх класифікація.
7. Словесні методи на уроках «Я досліджую світ» у початковій школі, їх види та методика використання (розповідь, бесіда, пояснення, інструктаж).
8. Наочні методи навчання природничої освітньої галузі у початкових класах, їх характеристика.
9. Засоби навчання, їх класифікація і значення, методика використання в процесі навчання природничої освітньої галузі у початковій школі.
10. Методика використання технічних засобів на уроках і в позакласній роботі з природничої освітньої галузі у 1-4 класах.
11. Методика використання графічних засобів на уроках з природничої освітньої галузі у 1-4 класах.
12. Методика використання натуральних засобів (гербарії, колекції, опудала, вологі препарати) на уроках з природничої освітньої галузі у 1-4 класах.

13. Методика роботи з географічною картою і глобусом на уроках з природничої освітньої галузі у початкових класах.
14. Методика формування поняття «план місцевості» на уроках з природничої освітньої галузі у початкових класах.
15. Методика проведення дослідів з об'єктами живої і неживої природи зі здобувачами початкової освіти у процесі навчання природничої освітньої галузі.
16. Спостереження – основний метод вивчення природничої освітньої галузі в початковій школі. Зміст фенологічних спостережень за змінами у неживій і живій природі протягом сезонів року у 1-4 класах. Завдання для спостережень репродуктивного, пізнавального і творчого характеру.
17. Урок як основна форма організації освітнього процесу. Класифікація, типи уроків з природничої освітньої галузі у початковій школі. Макро- і мікроструктура уроків різних типів.
18. Вимоги до сучасного уроку з природничої освітньої галузі . Підготовка вчителя до уроку.
19. Предметний урок з природничої освітньої галузі та методика його проведення у початкових класах.
20. Дослідницька і практична робота з молодшими школярами на пришкільній навчально-дослідній ділянці.
21. Дослідницька і практична робота з молодшими школярами в куточку живої природи.
22. Дослідницька і практична робота з молодшими школярами в краєзнавчому куточку.
23. Дослідницька і практична робота з молодшими школярами на географічному майданчику.
24. Самостійна робота учнів з природничої освітньої галузі у початкових класах: значення, види завдань, диференційований підхід та вимоги до організації.
25. Позакласна і позаурочна робота з природничої освітньої галузі з молодшими школярами, їх значення, форми, вимоги до організації.
26. Екскурсії з природничої освітньої галузі у початкових класах, їх види, значення, методика організації і проведення.

27. Види контролю і перевірки знань учнів у процесі навчання здобувачів початкової освіти природничій освітній галузі
28. Методика використання ігор у процесі навчання молодших школярів природничій освітній галузі.
29. Проєктна діяльність здобувачів початкової освіти в процесі опанування інтегрованим курсом «Я досліджую світ».
30. Методика роботи з підручником та дитячою художньою і науково-популярною літературою з природничої освітньої галузі .
31. Використання народознавчого матеріалу (народного календаря, прислів'їв, віршів, загадок, прикмет, знайомство з трудовими народними традиціями, здобутками етнопедагогіки) у процесі навчання учнів початкових класів природничій освітній галузі
32. Використання сучасних педагогічних технологій на уроках природничої освітньої галузі у початковій школі.
33. Формування ключових і предметних компетентностей молодших школярів у процесі опанування природничою освітньою галуззю.
34. Мета і завдання екологічної освіти в початковій школі (виходячи з екологічної ситуації в Україні і глобальних екологічних проблем).
35. Екологічне виховання здобувачів початкової освіти. Інноваційні форми і методи реалізації змісту екологічної освіти у початкових класах Природоохоронна робота з молодшими школярами у процесі навчання природничої освітньої галузі .
36. Естетичне виховання учнів початкових класів у процесі навчання природничої освітньої галузі . Використання творів мистецтва на уроках.
37. Морально-етичне виховання учнів початкових класів у процесі навчання природничої освітньої галузі .
38. Громадянське і патріотичне виховання учнів початкових класів у процесі навчання природничої освітньої галузі
39. Особливості вивчення природничої освітньої галузі у 4 класі.
40. Особливості вивчення природничої освітньої галузі у 3 класі.
41. Особливості вивчення природничої освітньої галузі у 2 класі.
42. Особливості вивчення природничої освітньої галузі у 1 класі.

Критерії оцінювання навчальних досягнень

Критерії оцінювання роботи студентів на практичних заняттях

Сума балів	Оцінка ECTS	Рівень	Критерії оцінювання
90 – 100	A	відмінно	Відповідь студента відзначається повнотою викладу матеріалу без допомоги викладача. Студент володіє узагальненими знаннями з предмету, аргументовано використовує їх у нестандартних ситуаціях; вміє застосовувати вивчений матеріал для внесення власних аргументованих суджень у практичній педагогічній діяльності. Він має системні, дієві здібності у навчальній діяльності, користується широким арсеналом засобів доказу своєї думки, вирішує складні проблемні завдання; схильний до системно-наукового аналізу та прогнозування явищ; вміє ставити та розв'язувати проблеми.
82 – 89	B	добре	Відповідь і завдання – повні з деякими огріхами, виконані без допомоги викладача. Студент вільно володіє вивченим матеріалом, зокрема, застосовує його на практиці; вміє аналізувати і систематизувати наукову та методичну інформацію. Використовує загальновідомі доводи у власній аргументації, здатен до самостійного опрацювання навчального матеріалу; виконує дослідницькі завдання, але потребує консультації викладача.
74 – 81	C		
64 – 73	D	задовільно	Відповідь і завдання студента відзначаються неповнотою виконання без допомоги викладача. Студент може зіставити, узагальнити, систематизувати інформацію під керівництвом викладача; його знання є достатньо повними; він вільно застосовує вивчений матеріал у стандартних педагогічних ситуаціях. Відповідь його повна, логічна, обґрунтована, але з деякими неточностями. Студент здатен адекватно реагувати на відповіді інших студентів, опрацювати матеріал самостійно, вміє підготувати реферат і захистити його найважливіші положення.
60 – 63	E		
35 – 59	FX	незадовільно	Відповідь і завдання відзначаються епізодичністю виконання навіть під керівництвом викладача. Теоретичний зміст курсу засвоєно частково, необхідні практичні уміння роботи не сформовані, більшість передбачених навчальною програмою навчальних завдань не виконано.

ОСНОВНІ Й ДОПОМІЖНІ ДЖЕРЕЛА РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ КУРСУ

Основна

1. Андрусенко І. В. Тестові завдання з природознавства : навч. посіб. для 4 кл. загальноосвіт. навч. закл. / І. В. Андрусенко. Київ : Генеза, 2016. 63 с.: мал.
2. Андрусенко І.В. Формування екологічної грамотності молодших школярів в інтегрованому курсі «Я досліджую світ» : методичні рекомендації [Електронне видання]. Київ : Педагогічна думка, 2020. 75 с.
3. Бібік Н. М. Соціалізація молодших школярів у взаємозв'язку урочної та позаурочної діяльності : методичний посібник. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2020. 104 с.
4. Біда О. А. Природознавство і сільськогосподарська праця : методика викладання : навч. посіб. для студ. пед. ф-тів вищих навч. заклад. та класоводів. Київ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2000. 400 с.
5. Білецька О.І. Природознавство : конспекти уроків : 4 кл. : до підручника Т.Г. Гільберг, Т.В. Сак / О.І. Білецька, М.М. Голуб, Н.Р. Лоджук. Тернопіль : Навчальна книга Богдан, 2016. 168 с. (Серія «Бібліотека вчителя»).
6. Бондар В. І. Дидактика: підруч. для студ. вищих пед. навч. закл. Київ: Либідь, 2005. 264 с.
7. Васильєва Д., Горошкін І., Надтока В. Методичні рекомендації застосування завдань для перевірки сформованості читацької, математичної та природничо-наукової грамотності. Київ, 2020. 43 с.
8. Васютіна Т.М., Золотар О.М. Етноекологічний календар природи: посіб. для вчителя та учня / За ред. І.В. Мороза. Тернопіль: Навчальна книга Богдан, 2007. 168 с.
9. Васютіна Т.М., Телецька Л.І. Зошит з методики навчання освітньої галузі «Природознавство» у початковій школі. Навч. пос. для студ-в спец-ті «Поч. освіта» ОКР «Бакалавр» / За ред. Т.М.Васютіної. 6-те вид., перероб. і доп. Івано-Франківськ, НАІР. 2020. 86 с.
10. Використання дослідів на уроках природознавства в початковій школі / упоряд.: Л. Македонова, В. Неклеса, Р. Шиян / за заг. ред. О. В. Стребної. Тернопіль : Мандрівець, 2012. 128 с.
11. Вілмут Дж. Використання портфоліо для навчання та оцінювання: навч. посібн. / за ред. І. Є. Булах, М. Р. Мруги. Київ: Майстер-клас, 2007. 48 с.
12. Вілмут Дж. Оцінювання для навчання: навч. посіб. / за ред. І. Є. Булах, М. Р. Мруги. Київ: Майстер-клас, 2007. 170 с.
13. Воронцова Т. В., Пономаренко В. С. та інші. Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у 1–2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу : навч. метод. посіб. Київ : Алатон, 2019. 128 с.
14. Гільберт Т.Г. Зошит з природознавства: навч. посіб. для загальноосвіт. навч. закл. : 4- й кл. / Т.Г. Гільберт, Т.В. Сак. 2-ге вид. Київ : Генеза, 2016. 80 с. + вкладка : іл.

15. Гільберг Т. Навчально-методичний посібник «Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у 1-2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу» / Тетяна Гільберг, Світлана Тарнавська, Ніна Павич. Київ: Генеза. 2020. 256 с.
16. Гільберг Т., Тарнавська С., Павич Н. Нова українська школа : методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у 3-4 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу : навч. метод. посіб. Київ : Генеза, 2020. 240 с.
17. Гільберг Т.Г. Уроки природознавства. 4 кл.: посіб. для вчит. / Т.Г. Гільберг, Т.В. Сак. К.: Генеза, 2015. 257 с.
18. Гільберг Т., Тарнавська С. Орієнтовне-календарно тематичне планування з інтегрованого курсу «Я досліджую світ». *Початкова школа*. 2019. № 9. С. 40-48.
19. Гільберг Т., Тарнавська С., Павич Н. Методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у 1-2 класах ЗЗСО на засадах компетентнісного підходу : навч.-метод. посіб. Київ : Генеза, 256 с.
20. Гладюк Т. Природознавство: конспекти уроків: 4 кл.: до підруч. Т.В. Гладюк, М.М. Гладюка / Н.О. Будна, Т.В. Гладюк, М.М. Гладюк. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2016. 240 с. (Серія «Бібліотека вчителя»).
21. Гороль П. К., Гуревич Р. С., Шестоपालюк О. В. Сучасні інформаційні засоби навчання. Київ : «Освіта України», 2007. 536 с.
22. Державний стандарт початкової освіти: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 21.02.2018 № 87 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 24.07.2019 № 688). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-п#Text>.
23. Дистанційне навчання в умовах карантину: досвід та перспективи. Аналітико-методичні матеріали / кол. автор. ; за заг. ред. О.М. Топузова ; укл. М.В. Головка. Київ : Педагогічна думка, 2021. 192 с.
24. Діагностика та механізми подолання втрат у навчанні молодших школярів. Методичні рекомендації [Електронне видання]/ кол. автор. ; за загальною редакцією О.М. Топузова ; укл. О.В. Онопрієнко. Київ : Інститут педагогіки НАПН України, 2023. 146 с.
25. Драйден Г., Вос Дж. Революція в навчанні / пер. з англ. М. Товкало. Львів : Літопис, 2011. 541 с.
26. Етимологічний словничок. 1-4 класи / Уклад. Т.І. Крехно. Харків : Вид-во «Ранок», 2010. 80 с.
27. Зайченко І. В. Педагогіка: навч. посіб. Київ: Освіта України, КНТ, 2008. 528 с.
28. Зайченко І. Педагогіка : навч. посіб. Київ : Освіта України, 2009. 620 с.
29. Загальна методика навчання біології: навч. посібник / І.В. Мороз, А.В. Степанюк, О.Д. Гончар та ін.; за ред. І.В. Мороза. К.: Либідь, 2006. 592 с.

30. Загальна середня освіта України в умовах воєнного стану та відбудови: реалії, досвід, перспективи / методичний порадак науковців Інституту педагогіки НАПН України до початку нового 2023–2024 навчального року: методичні рекомендації / за заг. ред. Олега Топузова, Тетяни Засекіної : Ін-т педагогіки НАПН України [Електронне видання]. Київ : Педагогічна думка, 2023. 192 с.
31. Ільченко В. Р. Інтегративний підхід в освіті. Енциклопедія освіти / гол. ред. В. Г. Кремень; Акад. пед. наук України. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 356 с.
32. Карапузова Н.Д., Карапузова І.В., Помогайбо В.М., Починок Є.А. Основи природознавства : підруч. Київ : ВЦ “Академія”, 2014. 368 с.
33. Конверський А. Є. Логіка : підручник. 2-ге вид., виправлене. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2017. 391 с.
34. Крамаренко А. М., Степанюк К. Сучасні технології ознайомлення молодших школярів з об’єктами природи: навч. посіб. [для студ. вищ. пед. навч. закладів спец. 7.01010201 «Початкова освіта»]. Донецьк: ЛАНДОН-XXI, 2016. 354 с.
35. Кришмарел В. Ю., Малієнко Ю. Б., Мацейків Т. І., Ремех Т. О. Актуальні питання компетентісно орієнтованої методики навчання історії та громадянської освіти в ліцеї: методичний посібник [Електронне видання]. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2021. 334 с.
36. Кругляк М. І. Логіка : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2012. 199 с.
37. Кукалець М.В. Методика викладання природознавства у початковій школі: навч.-метод. посіб. Львів : «Новий світ-2000», 2011. 222 с.
38. Лист МОН «Методичні рекомендації щодо формуального оцінювання учнів 1 класу» від 18.05.2018 № 2.2.-1250. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/924.pdf>
39. Лінник О.О. Методика викладання освітньої галузі «Людина і світ». Навч. посіб. Автор та укладач О.О. Лінник. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2010. 248 с.
40. Локшина О. І. Зміст шкільної освіти в країнах Європейського Союзу: теорія і практика. Київ : Богданова А.М., 2009. 404 с.
41. Луцик Д.В., Стахів Л.Г. Методика викладання природознавства. Дрогобич : РВВ ДДПУ імені Івана Франка, 2007. 119 с.
42. Майхрук М.І. Природознавство: збірник рівневих завдань: 2 клас: посіб. Тернопіль: Навчальна книга Богдан, 2013. 48 с.
43. Майхрук М. І. Природознавство. Збірник рівневих завдань. 4 клас: посіб. Тернопіль: Навчальна книга Богдан, 2016. 87 с.
44. Малафіїк І.В. Дидактика: Навчальний посібник / І. В. Малафіїк К.: Кондор, 2005. 397 с.
45. Малафіїк І. В. Дидактика : навч. посіб. Київ : Кондор, 2009. 406 с.
46. Малихін О. В., Арістова Н. О., Алексєєва С. В. Індивідуалізація навчання як засіб компенсації освітніх втрат учнів закладів загальної середньої освіти в умовах воєнного стану та повоєнний час: методичні рекомендації. [Електронне видання]. Київ. Інститут педагогіки НАПН України. 2023. 59 с.

47. Методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» : практико-орієнтований модуль : навчально-методичний посібник / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини; уклад.: Т. Я. Грітченко, О. В. Лоюк. Умань : ВПЦ «Візаві», 2023. 201 с.
48. Методика навчання природознавства в старшій школі : методичний посібник / [К. Ж. Гуз, О. С. Гринюк, В. Р. Ільченко та ін.]. Київ: ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. 192 с.
49. Мозуль І.В. Навчання природознавства в сучасній початковій школі : навч. програма спецкурсу, курс лекцій та метод. рекомендації : навч.-метод. посіб. Київ: Видавництво Ліра-К, 2017. 236 с.
50. Мозуль І.В. Словник-довідник з природознавства : навч. посіб. Глухів : РВВ ГНПУ, 2015. 116 с.
51. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка: навч. посіб. 3-є вид., доп. Київ: [б. в.], 2001. 608 с.
52. Мороз П. В. Дослідницька діяльність учнів в процесі навчання історії України : метод. посіб. Київ: Педагогічна думка, 2012. 128 с.
53. Наказ МОН «Про затвердження метод. рекомендацій щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 1 класу у Новій українській школі» № 813 від 20.08.2021. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-metodichnih-rekomendacij-shodo-ocinyuvannya-rezultativ-navchannya-uchniv-1-4-klasiv-zakladiv-zagalnoyi-serednoyi-osviti>
54. Нарочна Л. К., Ковальчук Г. В., Гончарова К. Д. Методика викладання природознавства. Київ: Вища школа, 1990. 316 с.
55. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. МОН, 2016. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
56. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / za zag. red. Н. М. Бібік. Київ : Літера «ЛТД», 2019. 208 с.
57. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / Під заг. ред. Бібік Н. М. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.
58. Онопрієнко О. В. Інструментарій оцінювання результатів компетентісно орієнтованого навчання молодших школярів : метод. посіб. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2020. 72 с.
59. Організація освітнього процесу в початковій школі: методичні рекомендації. Орієнтовні календарно-тематичні плани. 3 клас / Уклад. Топузов О.М., Онопрієнко О.В. Харків: Ранок, 2020. 144 с.
60. Організація освітнього процесу в початковій школі: методичні рекомендації. Орієнтовані календарно-тематичні плани. 4 клас. / Уклад. Топузов О.М., Онопрієнко О.В. Київ : Видавництво «Педагогічна думка», 2021. 148 с.
61. Освітні технології: навч.-метод. посіб. / О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін.; Київ: А.С.К., 2001. 256 с.

62. Освітні технології : навч.-метод. посіб. для здобувачів освіти освітнього ступеня «бакалавр», «магістр» / уклад. : Г. Ф. Пономарьова, С. Б. Беляєв, О. О. Бабакіна, В. А. Литвин; КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради. Харків, 2023. 266 с.
63. Пометун О. Енциклопедія інтерактивного навчання. Київ, 2007. 141 с. URL: https://nvk-licey.at.ua/_ld/0/2_BTn.pdf
64. Пометун О. І. Інтерактивні методи навчання. Енциклопедія освіти. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
65. Пометун О. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посіб. За ред. О. І. Пометун. Київ: Вид-во А.С.К., 2004. 192 с.
66. Початкова освіта: Методичні рекомендації щодо використання в освітньому процесі Типової освітньої програми для 2 класів закладів загальної середньої освіти; типова освітня програма для закладів загальної середньої освіти (колективу авторів під керівництвом О. Я. Савченко); методичні коментарі провідних науковців Інституту педагогіки НАПН України щодо впровадження ідей Нової української школи в початковій освіті; орієнтири для календарно-тематичного планування (2 клас НУШ) / Уклад. Топузов О. М., Лотоцька А. В., Онопрієнко О. В. Київ: УОВЦ «Оріон», 2019. 192 с.
67. Поясок Т.Б., Беспарточна О.І., Костенко О.В. Інтерактивний навчальний посібник «Сучасні технології освітнього процесу»: навч. посіб. Кременчук : ПП Щербатих О. В., 2019. 224 с.
68. Прокопів Л.М. Інноваційні освітні технології: навч.-метод. посіб. Івано—Франківськ, 2020. 172 с.
69. «Про освіту»: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
70. Ремех Т., Пометун О. Методика навчання учнів ліцею громадянської освіти: методичний посібник [Електронне видання]. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2021. 222 с.
71. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти: підручник. Київ: Грамота, 2013. 504 с.
72. Савченко О.Я. Сучасний урок в початкових класах. Київ: Магістр S, 1997. 256 с.
73. Савченко О.Я. Уміння вчитися — ключова компетентність молодшого школяра: посіб. Київ: Педагогічна думка, 2014. 176 с.
74. Савчин М. В., Василенко Л. П. Вікова психологія: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2005. 360 с.
75. Сидоренко Н. О. Заняття із психологічного розвитку для молодших школярів. Київ : Редакції загальнопед. газет, 2013. 128 с.
76. Скрипченко О. В., Долинська Л. В., Огороднійчук З. В. Загальна психологія. Київ: Либідь, 2005. 464 с.
77. Скрипченко О. В., Долинська Л. В., Огороднійчук З. В. Вікова і педагогічна психологія: навч. посіб. Київ: Каравела, 2008. 400 с.

78. Словник термінів для учнів початкових класів: посіб. для загальноосвіт. навч. закл. / За наук. ред. М.С. Вашуленка (у співавт. Собко В.О., Демидчик Г.С., Ігнатенко О.В., Мозуль І.В. та ін.). КИЇВ :Видавничий дім «Освіта», 2016. 128 с.

79. Твердохліб І.А. Особливості програмно-технічного забезпечення дистанційного навчання в умовах воєнного стану: методичні рекомендації [Електронне видання]. Київ: Педагогічна думка, 2023. 44 с.

80. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О. Я., 1–2 клас: затверджено наказом Міністерства освіти і науки України «Про затвердження типових освітніх та навчальних програм для 1–2 класів закладів загальної середньої освіти» від 21.03.2018 № 268 (у редакції наказу «Про затвердження типових освітніх програм для 1-2 класів закладів загальної середньої освіти» від 08.10.2019 № 1272). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2019/11/1-2-dodatki.pdf>.

81. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О. Я., 3–4 клас: затверджено наказом Міністерства освіти і науки України «Про затвердження типових освітніх програм для 3– 4 класів закладів загальної середньої освіти» від 27.12.2018 № 1461 (у редакції наказу «Про затвердження типових освітніх програм для 3–4 класів закладів загальної середньої освіти» від 08.10.2019 № 1273). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2019/11/3-4-dodatki.pdf>.

82. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Шияна Р. Б, 1–2 клас: затверджено наказом Міністерства освіти і науки України «Про затвердження типових освітніх та навчальних програм для 1–2 класів закладів загальної середньої освіти» від 21.03.2018 № 268 (у редакції наказу «Про затвердження типових освітніх програм для 1–2 класів закладів загальної середньої освіти» від 08.10.2019 № 1272). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2019/11/1-2-dodatki.pdf>.

83. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Шияна Р. Б, 3–4 клас: затверджено наказом Міністерства освіти і науки України «Про затвердження типових освітніх програм для 3– 4 класів закладів загальної середньої освіти» від 27.12.2018 № 1461 (у редакції наказу «Про затвердження типових освітніх програм для 3–4 класів закладів загальної середньої освіти» від 08.10.2019 № 1273). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2019/11/3-4-dodatki.pdf>.

84. Типовий перелік засобів навчання та обладнання для навчальних кабінетів початкової школи: затверджено наказом МОН від 07.02.2020 № 143. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0258-20#Text>.

85. Фіцула М. М. Педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. Київ : Видавничий центр «Академія», 2002. 528 с.

86. Формування предметних компетентностей в учнів початкової школи : монографія / НПАН України, Ін-т педагогіки ; Бібік Н.М., Вашуленко М.С., Мартиненко В.О. та ін. КИЇВ :Педагогічна думка, 2014. 343 с.

87. Хаминець В.В., Кірик М.Ю. Інновації в початковій школі. Ужгород: Інформаційно-видавничий центр ЗІППО, 2008. 168 с.

88. Чепіль М. М. Педагогічні технології: навчальний посібник. Київ: Академвидав, 2014. 224 с.

89. Шевчук С.С. Сучасні освітні технології у професійній підготовці кваліфікованих робітників: навч.-метод. посіб. Біла Церква: БІНПО ДЗВО «УМО» НАПНУ, 2022. 158 с.

90. Я досліджую світ. Словник-довідник / Уклад. Мозуль І. В. (електронне видання). Глухів, 2023. 191 с. (Рекомендовано Вченою радою Глухівського НПУ ім. О. Довженка від 4 жовтня 2023 року, протокол № 2). Розташовано в електронному репозитарії Глухівського НПУ ім. О. Довженка URL: <http://46.201.250.252/handle/123456789/2754>

91. Яковенко Г. Г. Методика навчання суспільствознавчих дисциплін : навч. метод. посіб. Харків : ХНАДУ, 2017. 164 с.

92. Янкович О., Беднарек Ю., Анджеевська А. Освітні технології сучасних навчальних закладів: навч.-метод. посіб. Тернопіль : ТНПУ ім В. Гнатюка, 2015. 212 с.

93. Яріш Г. П., Мочула О. В. Природознавство. Конспекти уроків. 4 клас : до підруч. Грущинської І. В. Тернопіль : Навчальна книга Богдан, 2016. 206 с.

Підручники для початкової школи

1. Я досліджую світ : підруч. інтегр. курсу для 1-го кл. закл. заг. серед. освіти : (у 2-х ч.) / Т. Гільберт, С. Тарнавська, О. Гнатюк, Н. Павич. Київ :«Генеза», 2018.

2. Я досліджую світ : підруч. інтегр. курсу для 1-го кл. закл. заг. серед. Освіти : (у 2-х ч.) / І.В. Грущинська, З.М. Хитра, І.І. Дробязко. КИЇВ :УОВЦ «Оріон», 2018.

3. Я досліджую світ : підруч. інтегр. курсу для 1-го кл. закл. заг. серед. освіти : (у 2-х ч.) / Н.О. Будна, Т.В. Гладюк, С.Г. Заброцька, Н.Б. Шост. Київ :«Навчальна книга Богдан», 2018.

4. Я досліджую світ : підруч. інтегр. курсу для 1-го кл. закл. заг. серед. освіти : (у 2-х ч.) / О.Л. Іщенко, О.М. Ващенко, Л.В. Романенко, О.М. Кліщ. Київ :«Літера ЛТД», 2018.

5. Я досліджую світ : підруч. інтегр. курсу для 1-го кл. закл. заг. серед. освіти : (у 2-х ч.) / О.В. Тагліна, Г.Ж. Іванова. Київ :«Ранок», 2018.

6. Я досліджую світ : підруч. інтегр. курсу для 1-го кл. закл. заг. серед. освіти : (у 2-х ч.) / Т.В. Воронцова, В.С. Пономаренко, О.Л. Хомич, І.В. Гарбузюк, Н.В. Андрук, К.С. Василенко. «Алатон», 2018.

7. Я досліджую світ : підруч. інтегр. курсу для 1-го кл. закл. заг. серед. освіти : (у 2-х ч.) / І.О. Большакова, М.С. Пристінська. Київ :«Ранок», 2018.

8. Я досліджую світ : підруч. інтегр. курсу для 1-го кл. закл. заг. серед. освіти : (у 2-х ч.) / І.І. Жаркова, Л.А. Мечник. Тернопіль : "Підручники і посібники", 2018.
9. Я досліджую світ : підруч. інтегр. курсу для 1-го кл. закл. заг. серед. освіти : (у 2-х ч.) / М.С. Вашуленко, В.Г. Бевз, Т.П. Єресько, О.Г. Трофімова. Київ : «Освіта», 2018.
10. Я досліджую світ : підруч. для 2-го кл. закл. заг. серед. освіти : (у 2-х ч.) / І.В. Грущинська, З.М. Хитра, Н.В. Морзе, О.В. Барна. Київ : «Оріон», 2019.
11. Я досліджую світ : підруч. для 2-го кл. закл. заг. серед. освіти : (у 2-х ч.) / Т. Гільберт, С. Тарнавська, Н. Павич. Київ : «Генеза», 2019.
12. Я досліджую світ : підруч. для 2-го кл. закл. заг. серед. освіти : (у 2-х ч.) / Т.В. Воронцова, В.С. Пономаренко, О.Л. Хомич, І.В. Гарбузюк, Н.В. Андрук. «Алатон», 2019.
13. Я досліджую світ : підруч. для 2-го кл. закл. заг. серед. освіти : (у 2-х ч.) / М.С. Вашуленко, Г.В. Ломаковська, Т.П. Єресько, Й.Я. Ривкінд, Г.О. Проценко. Київ : «Освіта», 2019.
14. Я досліджую світ : підруч. для 2-го кл. закл. заг. серед. освіти : (у 2-х ч.) / Н.О. Будна, Т.В. Гладюк, С.Г. Забродська, Н.Б. Шост, Л.В. Лисобей. Київ : «Навчальна книга Богдан», 2019.
15. Я досліджую світ : підруч. для 2-го кл. закл. заг. серед. освіти : (у 2-х ч.) / І.І. Жаркова, Л.А. Мечник, Л.І. Роговська, Л.О. Пономарьова, О.Г. Антонов. Тернопіль : "Підручники і посібники", 2019.
16. Я досліджую світ : підруч. для 2-го кл. закл. заг. серед. освіти : (у 2-х ч.) / О.Л. Іщенко, О.М. Ващенко, Л.В. Романенко, К.А. Романенко, О.М. Кліщ. Київ : "Літера ЛТД", 2019.
17. Я досліджую світ : підруч. для 2-го кл. закл. заг. серед. освіти : (у 2-х ч.) / О. Волощенко, О. Козак, Г. Остапенко. Київ : «Світич», 2018.
18. Я досліджую світ : підруч. для 2-го кл. закл. заг. серед. освіти : (у 2-х ч.) / В.В. Вдовенко, Н.В. Котелянець, О.В. Агєєва. Київ : «Грамота», 2019.
19. Я досліджую світ : підруч. для 2-го кл. закл. заг. серед. освіти : (у 2-х ч.) / І.О. Большакова, М.С. Пристінська. Київ : «Ранок», 2019.
20. Я досліджую світ : підруч. для 2-го кл. закл. заг. серед. освіти : (у 2-х ч.) / Н.М. Бібік, Г.П. Бондарчук. Київ : «Ранок», 2019.
21. Гільберг Т.Г., Сак Т.В. Природознавство : підруч. для 3 кл. загальноосвіт. навч. закл. Київ : «Генеза», 2014. 176 с.
22. Гільберг Т.Г., Сак Т.В. Природознавство : підруч. для 4 кл. загальноосвіт. навч. закл. Київ : «Генеза», 2015. 176 с.
23. Грущинська І.В. Природознавство : підруч. для 3 кл. загальноосвіт. навч. закл. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2013. 176 с.
24. Грущинська І.В. Природознавство : підруч. для 4 кл. загальноосвіт. навч. закл. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2015. 192 с.

Допоміжна

1. Губерський Л.В. Людина і світ: підручник. 2-ге вид., випр. і доп. К.: Т-во «Знання», КІЩ, 2001. 349 с.
2. Крамаренко А. М. Методика навчання освітніх галузей «Природознавство» та «Суспільствознавство»: навч. посіб. Бердянськ: Видавець Ткачук О.В., 2015. 394 с.
3. Мелаш В.Д. Методика навчання освітньої галузі «Природознавство»: методичні рекомендації для здобувачів вищої освіти спеціальності 013. Початкова освіта. Мелітополь: МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2020. 94 с.
4. Мелаш В.Д. Підготовка майбутніх педагогів до реалізації екологічної освіти для сталого розвитку: навчально-методичний посібник. Мелітополь: Вид-во МДПУ ім. Б. Хмельницького. 2017. 205 с. (Серія «Екологічна освіта для сталого розвитку»).
5. Методика навчання освітньої галузі «Суспільствознавство» методичні рекомендації для здобувачів вищої освіти спеціальності 013. Початкова освіта. Мелітополь: МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2018. 104 с.
6. Молодиченко В. В. Олексенко Т.Д. Мелаш В.Д. Краеведческий подход к экологическому образованию на юге Украины: учебное пособие. Saarbrücken, Deutschland / Германия: LAP LAMBERT Academic Publishing, 2015. 109 с.
7. Шаповалова Т.Г., Мелаш В.Д., Ковальчук К.І. Гармонізує енергетика природи: навч.-метод. посіб. Мелітополь: Вид-во МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2016. 324 с. (Серія: «Екологічна освіта для сталого розвитку»).

Інформаційні інтернет-ресурси:

1. <http://www.mon.gov.ua/> офіційний сайт Міністерства освіти та науки України.
2. <http://www.iteach.com.ua> український сайт програми Intel «Навчання для майбутнього».
3. <http://osvita.org.ua> освітній портал каталог освітніх ресурсів, новини освіти, вищі навчальні заклади України.
4. <http://www.ccf.kiev.ua/> - соціальна освіта в Україні (організація семінарів, тренінгів, дистанційна освіта у галузі соціальної педагогіки)
5. <http://school.kiev.ua/> - портал присвячений проблемам впровадження нових технологій в галузі середньої освіти України (Інформатика, підручники, матеріали, застосування комп'ютерів на уроках фізики, математики, іноземної мови, деяка інформація з Міністерства освіти та науки України, олімпіади, періодика)
6. <http://edu.ukrsat.com/> - для вчителів методичні розробки, навчальні програми, для учнів бібліотеки, реферати, олімпіади, адреси шкіл Києва та України
7. <http://www.edu-ua.net> - освітня українська мережа. Міністерство освіти, Інститут змісту і методів навчання, перелік серверів установ, підлеглих міністерству освіти України, і ін.
8. <http://www.ednu.kiev.ua/> - Educational Network Ukraine. На цьому сервері представлені всі українські інформаційні ресурси, пов'язані з освітніми —

організаціями, вищі навчальні заклади, докладна інформація про системи освіти найбільш розвинутих країн, гранти, преса, виставки, конференції, фірми й ін.

9. <http://www.dlab.kiev.ua/> - сервер Першої української комп'ютерної дидактичної лабораторії. Дистанційне навчання комп'ютерним технологіям, англійській мові й ін.
Великий путівник по освітнім серверам Інтернету

10. <http://www.osvita.org> Освітньо-консультативний центр "Освіта"

11. <http://o-svit.iatp.org.ua> - каталог освітніх ресурсів О-СВІТ - інформація для учнів, студентів, педагогів, науковців.

Іноземні джерела:

1. Bloom B., Englehart M., Furst E., Hill W. & Krathwohl D. Taxonomy of educational objectives: The classification of educational goals. Handbook I: Cognitive domain. New York, Toronto: Longmans.

2. Kadakin V., Zeynalov G. Educational services market as a factor of formation of professional mobility and conditions for its implementation. June 2016. DOI: <http://dx.doi.org/10.12973/ijese.2016.549a>(дата звернення: 12.06.2017).

3. Schwille J., Dembele M., Schubert J. Global Perspectives on Teacher Learning. Improving Policy and Practice. Paris, France: IIEP UNESCO, 2007. URL: <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED496753.pdf/>.